

Herlufsholm

Rapport for arkæologisk overvågning af afgravning ved Herlufsholm

Næstved Museum j.nr. NÆM 2003:132; KUAS FOR 2003-2123-0320

04.05.07.; Herlufsholm Sogn, Ø. Flakkebjerg Herred, Storstrøms Amt (tidl. Sorø)

Overvågning af gravearbejder i forbindelse med opførelse af ny elevfløj på Herlufsholm. Anlægsområdet er præget af de tidligere bygningsarbejder på stedet, opfyld og omrodning, rør og kabelføring. I den nordlige del af området fremkom en gruppe på fem kogestensgruber. Derudover blev der fundet enkelte anlæg og strukturer, der sandsynligvis kan henføres til de nærmeste par hundrede år, her i blandt mulige rester af den tidligere avlsgård, fundamentsten og tegl.

Undersøgelsens baggrund

I forbindelse med opførelse af ny elevbygning på Herlufsholm, blev det aftalt mellem byherre og Næstved Museum, at Næstved Museum skulle forestå arkæologisk overvågning af jordarbejder i forbindelse med anlægsarbejdet, herunder muldafrømning, gravning af kælder og fundamentsgrøfter, samt gravning af grøfter til fjernvarme, kabler og kloak.

I forbindelse med undersøgelsen udtaler Næstved Museum:

” Herlufsholm Skole og Gods er af væsentlig kulturhistorisk betydning og er udpeget som særlig væsentligt kulturarvsareal af Kulturarvsstyrelsen. Vor viden om bebyggelsesstrukturen af det middelalderlige Skovkloster, forgængeren for Herlufsholm er, bortset fra de endnu stående dele, samt spredte udgravede rester, desværre beskedent. Arealerne for de planlagte ombygninger kan derfor meget sandsynligt dække over kulturhistorisk vigtige spor, f.eks. spor af hidtil ukendte middelalderlige til og udbygninger uden for klosterets kerneområde og uden direkte tilknytning til de fredede bygningsdele”.

I 2004 blev der foretaget en prøvegravning og overvågning af afgravning i forbindelse med opførelse af en sportshal tæt ved det nuværende anlægsområde. Her fremkom massive lag af moderne opfyld fra nyere tids anlægsarbejder i området. Der fandtes stedvist kulturjord, der dog ikke kunne dateres. Et anlæg indeholdt en munkesten som evt. tilhører middelalder.

Den nuværende arkæologiske overvågning blev foretaget i tidsrummet 04.01.2008 til 13.03.2008 af arkæolog Kim Christoffersen, Næstved Museum. Ansvarlig leder var museumsinspektør Birgitte Borby Hansen, Næstved Museum.

Topografi

Herlufsholm Kostskole er beliggende i Næstveds nordvestlige udkant mellem skovene Rådmandshave og Friheden og med parkanlæg ned mod Susåen, der løber umiddelbart øst for kostskolen. Det berørte anlægsområde er beliggende i den sydligste moderne del af bygningskomplekset, ca. 150 m fra Susåens løb mod øst. Fra anlægsområdet falder landskabet ca. 10 meter mod Susåen.

Metode

Ved en fejl blev museet ikke underrettet ved anlægsarbejdets opstart, og der var derfor afrømmet en del muld og udgravet til kælder, da museet besigtigede anlægsarbejdet d. 4/1 2008. I de åbne profiler i kældernedgravningen var der ingen tegn på egentlige bevarede kulturlag eller sikre nedgravede strukturer, der tydede på bygningsværk el. lign. Heller ikke på de afgravede flader var der nogen kulturlagsrester at se, men kun et tyndere muldlag. Det skal dog bemærkes, at der senere blev fundet 5 kogestensgruber kun 10 m. nord for kældernedgravningen. En bunke kampesten var efter oplysninger fra folk på pladsen gravet løst op fra forskellige steder på arealet, og havde efter deres oplysninger ikke indgået i nogen konstruktioner.

Den videre arkæologiske overvågning blev herefter aftalt i samarbejde med den daglige pladsleder, Jan Erik Petersen, således at museet blev underrettet og kunne være til stede ved de forskellige gravearbejder.

De fremkomne anlæg i grøfter og flade er blevet tegnet (fladetegning 1:50 og profiltegning 1:20), ligesom lagfølgen i grøfterne er blevet beskrevet og på udvalgte steder tegnet. Der er ligeledes taget fotos af udvalgte anlæg og grøftprofiler, samt oversigtsfotos.

Anlæggenes placering er dels skitseret på oversigtskort, dels indtegnet på detailplaner. Ved kogestensgruber er udlagt målesystem som koordinatsystem med skæringspunkt i 200/400. Målesystem er fæstnet til hushjørne i 200/420 jf. skitse 2.

Undersøgelsens resultater

Den nye elevfløj opføres på et åbent areal mellem tidligere opførte bygninger, hvorfor de øverste jordlag bærer præg af omrodning og opfyld, ligesom arealet er blevet gennemskåret af nedgravninger til kabler, fjernvarme og dræn. I de øverste jordlag ses over hele arealet rester af bygningsmateriale i form af teglsten og teglstumper, samt lidt trækul. Den nordlige og vestlige del af arealet virker mest omrodet. Undergrunden er øverst et lag af rødbrunt ler, op til 75 cm tykt, og herunder lyst, gulbrunt til gråt ler, dybest med stumper og nister af kalk.

I starten af kabelgrøft i vestlige side af arealet ses under muldlaget i nordvestlig profil et ca. 30 cm tykt lag af gulbrunt, sandet ler der er spækket med trækul (A1). Dette lag strækker sig over et par meter. Der blev rutinemæssigt taget en trækulsprøve fra laget.

I fjernvarmegrøft i nordvestlig del af arealet ses under muldlag og opfyldslag, i ca. 60 cm's dybde et ældre muldlag, hvori der blev fundet skår af en fajancetallerken fra omkring forrige århundredeskifte (A10, x7). Et lignende muldlag i samme dybde ses længere mod sydøst i kabelgrøften (A11 og A12). Her ligger der over det gamle muldlag et 30 – 35 cm tykt lag af gulgrå, stiv ler, der må være påført senere. I muldlaget lige over undergrunden ses enkelte sylsten på begge sider af den ca. 50 cm brede og 80 cm dybe grøft. Syldstenene synes at have ligget i retning SV-NØ. Omkring sylstenene ses rester af bygningstegl og mørtel, samt trækul. Endvidere oplyses det af arbejdsfolkene på stedet, at 6 kampesten, 2 i størrelsen 75x50x50 cm og 4 i størrelsen 50x30x25 cm, ligeledes er gravet op fra grøften ved sylstenene. Der graves senere kampesten op i samme område, ca. 50 – 70 cm længere mod sydøst, ved gravning af kloakgrøft (se kloakplan). Nogle af disse sten bar spor af trækul og tegl. Syldsten og granitkampesten stammer sandsynligvis fra den sydlige del af den tidligere avlsgård, der akkurat kan have strakt sig her til. Den bygning der kan være tale om optræder først på kort fra 1864.

På trods af den megen forstyrrelse på arealet lykkedes det at afdække et lille kogegrubefelt i den nordlige del, lidt syd for ovennævnte fund af kampesten. Der var tale om gruppe på 5 tilnærmelsesvis cirkelrunde kogestensgruber, liggende med få meters mellemrum, hvoraf 3 lå på række i retning NØ – SV (A2-A6).

I NØ-SV-gående kloakgrøft, øst for kogestensgruber fandtes i grøftens nordvestlige profil, i 50 cm's dybde, en nedgravning med knogler og tænder fra ko (A14). Nedgravningen ses ikke i det overliggende muldlag.

I forbindelse med opførelse af cykelparkering i nordøstlige del af arealet (se situations og belægningsplan) blev der afrømmet muld på ca 50m² og gravet 12 fundamentshuller af 40 x 50 x120 cm. Under det øverste muldlag ses et gulgråt lerlag på 30-35 cm., der synes påført. Under det påførte lerlag ses i enkelte huller et ældre muldlag i 55-60 cm dybde. I det gamle muldlag ses stumper af teglsten. I andre huller ses spor af tidligere gravning, grus, sand o.lign.

I den sydlige del af arealet blev fundet 3 anlæg, A7 – A9, alle i forbindelse med gravning af de sydlige fundamentsgrøfter (se fundamentsplan). A7 er en nedgravning, eventuelt stolpehul, hvor der optræder brændt flint og stumper af mørtel. Endvidere ses pletter af trækul og brændt ler. A8 er et muligt stolpehul, og A9 en nedgravning af ubestemmelig art.

Afsluttende kan siges, at de fundne anlæg og strukturer sandsynligvis stammer fra de nærmeste par hundrede år, på nær kogestensgruberne, der må henføres til bronzealder/jernalder.

Næstved Museum finder ikke anledning til at foretage yderligere undersøgelser og anser overvågningen for tilendebragt.

Fundliste

- x1** Anlæg 1, kabelgrøft sydligste del (se skitse 1).
Trækul fra trækulslag.
- x2** Løsfund fra kabelgrøft, sydligste del.
Ubestemmelig, formentlig organisk genstand.
- x3** Anlæg 5
Sodet fyld.
- x4** Anlæg 7
Trækul. Taget tæt på overflade.
- x5** Anlæg 7
Hvidbrændt flint.
- x6** Anlæg 7
Mørtel. Taget dybt i anlæg.
- x7** Anlæg 10
Keramik, fundet i 60 cm's dybde.

2 stykker der passer sammen fra fajancetallerken. Formentlig Blåkantstel fra Alumina, København. Fremstillet 1885-1941.

- x8** Anlæg 11
Stykke af teglsten, fundet tæt på sylsten.
- x9** Anlæg 12
Stykke af teglsten, fundet tæt på sylsten.
- x10** Anlæg 14
Knogler og tænder fra ko.

Tegningsliste

- T1** A13 (snit), 1:20
T2 A1-6 (snit), 1:20
T3 A2-6 (plan), 1:50
T4 A7-12 (snit), 1:20
T5 A14 (snit), 1:20

Fotoliste

Foto 01

A1, NV-profil af kabelgrøft.

Foto 02

Samme foto

Foto 03

A13, SØ-profil af kældernedgravning.

Foto 04

Samme foto

Foto 05

Kældernedgravning set fra syd, i baggrunden kogegrubefelt.

Foto 06

Byggeplads set fra sydvest.

Foto 07

Samme foto.

Foto08

Kogestensgruber set fra nord.

Foto 09

Samme foto.

Foto 10

A8 set fra VNV.

Foto 11

Samme foto med målestok.

Foto 12

A9 set fra NNØ.

Foto 13

Fundamentsgrøfter i sydligste sidefløj set fra VNV.

Foto 14

A11, sylsten i NØ-profil af kabelgrøft.

Set fra SV.

Foto 15

Samme foto

Foto 16

A12, sylsten i SV-profil af kabelgrøft.

Set fra NØ.

Foto 17

Nordre del af NØ-SV-gående kloakgrøft, set fra SV. A14 ved udslået tommestok i profil.

Foto 18

A14, Nærbillede af nedgravning med dyrekogler. Set fra SØ.

Foto 19

A14, nedgravning med dyrekogler, set fra SØ.

Foto 20

Byggeplads set fra øst, i forgrund kloakgrøft.

A14 ved tommestok i grøftprofil.

Foto 21

SØ-NV-gående kloakgrøft, set fra SØ.

Anlægsliste

A1 Profil af kabelgrøft

Fyld:

- 1) Gråbrun, leret muld. Enkelte stumper af trækul og tegl. Lidt indslag af gulbrunt ler.
- 2) Gulbrunt, sandet ler med lidt muldet indslag. Hele laget spækket med trækulsstumper.
- 3) Lyst gråbrunt, sandet ler. En del stumper og nister af trækul.

Undergrund:

- 4) Gulbrunt ler.
- 5) Rødbrunt ler
- 6) Lyst gulbrunt ler med mange kalkstumper.

T2, Skitse 1, Foto 1-2

A2 Bund af kogestensgrube

Flade: Stærkt sodet ler. Sort- og skørbrændte sten, op til 10 cm på største led.

Fyld:

- 1) Sodet ler, delvist blandet med undergrundsler. Sort- og skørbrændte sten, op til 20 cm på største led.

Undergrund:

- 2) Rødbrun, stiv ler.

T2, T3, Skitse 2

A3 Kogestensgrube

Flade: Stærkt sodet ler. Sort- og skørbrændte sten.

Fyld:

1) Sodet ler med pletvise indslag af undergrundsler. Sort- og skørbrændte sten, op til 20 cm på største led.

Undergrund:

Rødbrunt til brungult ler.

T2, T3, Skitse 2

A4 Bund af kogestensgrube

Flade: Sodet til stærkt sodet ler.

Sort- og skørbrændte sten, op til 10 cm på største led.

Fyld:

1) Sodet til stærkt sodet ler.

Sort- og skørbrændte sten, op til 10 cm på største led.

Undergrund:

2) Rødbrunt til brungult, leret sand.

Der ses lidt dyregange i undergrund.

T2, T3, Skitse 2

A5 Kogestensgrube

Flade: Overvejende stærkt sodet ler, en anelse muldet. Sort og skørbrændte sten

Fyld: Stærkt sodet, sandet og let muldet ler. Sort- og skørbrændte sten, op til 10 cm på største led.

Undergrund:

2) Rødbrunt, let sandet ler.

T2, T3, Skitse 2

A6 Kogestensgrube

Flade: Sodet og lettere sodet, leret muld og muldet ler. Lidt indslag af undergrund. Sort- og skørbrændte sten.

Fyld:

1) Sodet til let sodet, delvist let muldet ler. Sort- og skørbrændte sten, op til 10 cm på største led.

Undergrund:

Rødbrunt, sandet ler.

T2, T3, Skitse 2

A7 Nedgravning/ Stolpehul

Fyld:

1) Gråbrun, sandet og let muldet ler. Pletter af trækul og brændt ler. Endvidere ses enkelte stykker af hvidbrændt flint, samt stumper af mørtel.

Undergrund:

2) Rødbrun til gulbrunt ler.

T4, Fundamentsplan

A8 Stolpehul

Fyld:

1) Lyst gråbrunt til gråbrunt, let muldet og sandet ler. Nister af trækul.

Undergrund:

2) Gulbrunt, sandet ler.

T4, Fundamentsplan, Foto 10-11

A9 Nedgravning

Fyld:

1) Mørk gråbrun, let sandet og let muldet ler.

Undergrund:

2) Rødbrun ler.

T4, Fundamentsplan, Foto 12

A10 Profil af fjernvarmegrøft

Fyld:

1) Gråbrun, leret muld, enkelte teglstumper.

2) Brungrå, sandet ler.

3) Mørk gråbrun, muldet ler. En del mindre sten, op til 8-10 cm.

4) Lyst, brungråt sand.

5) Mørk gråbrun, leret muld. Nister af trækul og teglstumper. Også en del sten i laget, op til 6-8 cm.

Fund af nyeretids keramik.

Undergrund:

6) Lyst brungult ler med meget kalk og kalkklumper.

T4, Skitse 2

A11 NNØ- profil af kabelgrøft

Fyld:

1) Mørk gråbrun, leret muld.

2) Gråbrun, muldet ler

3) Lys gulgrå, stiv ler.

4) Lys gulgrå ler, let muldblandet.

5) Mørk gråbrun, leret muld, let sandet. Der ses trækul og teglstykker i laget, der er det gamle muldrag lige over undergrunden. Sylsten står i dette lag. Vestligst ses lidt mørtelrester og tegl i fyldet.

6) Rødbrun, stiv ler, der er muldblandet og med trækulsspor.

Undergrund:

Rødbrun til gulgrå, stiv ler.

T4, Skitse 1, Foto 14-15

A12 SSV-profil af kabelgrøft

Fyld:

- 1) Mørk gråbrun, leret muld
- 2) Gråbrun, let muldet ler.
- 3) Lys gulgrå, stiv ler.
- 4) Mørk gråbrun, leret muld, let sandet.

Trækul og tegl i laget, gammelt muldlag lige over undergrund, hvori sylsten står.

- 5) Rødbrun stiv ler med lidt iblanding af muld.

Undergrund:

Rødbrun, stiv ler.

T4, Skitse 1, Foto 16

A13 SØ-profil af nedgravning til kælder

Fyld:

- 1) Mørk gråbrun, leret muld.
- 2) Gråbrunt, muldet ler, hvori der ses småsten og lidt teglstumper, samt lidt indslag af lysere ler. Virker som opfyldslag.
- 3) Lyst brungult ler med muldede indslag

Undergrund:

- 4) Lag af rødbrunt ler, op til 75 cm, synes naturligt.
- 5) Lys gulbrun ler med nister og klumper af kalk.

T1, Skitse 1, Foto 3-4

A14 NV-profil af kloakgrøft med nedgravning af dyreknogler.

Fyld:

- 1) *Gråbrun, let leret muld. Lidt nister og stumper af tegl (påfyldslag).*
- 2) *Lyst gråbrunt til brungult leret, sandet og stenet lag, teglstumper og lidt trækul (opfyldslag).*
- 3) *Mørk gråbrun muld, let leret. Stumper og nister af trækul og tegl (ældre muldlag).*
- 5) *Rødbrunt ler, let muldblandet. Også iblandet lidt brungult undergrundsler.*

Fund af dyreknogler (ko).

Undergrund:

- 4) *Rødbrun, stiv ler. Der ses ormegange i laget.*
- 6) *Brungult til gråt undergrundsler med nister og klumper af kalk.*

T5, Kloakplan, Foto 18-19